

...ללכת נתיבות דרך לא סלולה

אנשים? מי הקים מפעלים, מעבד
לרשות הפרט? מי השאיר, או מי
ישאיר אחריו דור של משוררים,
סופרים, פובליציסטים? עצם הצגת
השאלה חובקת בה כבר את תשובתה.

אחד המפורסמים האלה, שהתחנכו
על ברכי תנועת העבודה, היה נתן
אלתרמן. בסוף חייו היה לאיש אידי
השלמה, הוא שאמר: "לא אוכל
לחזור על רוחות ירחי". ברם, שמי
עון פרס מעיד עליו שהיו לו רגעי
הולשה, ולטעמי רגעי פיתחון
סדני, כאשר, כדברי הסופר, פגם
אחת בלבד שמעתי ממנו דבר חולשה
ריאליסטית: כשאמרו לו לא נפל
לעמוד לפני הרוסים והאמריקנים
ב-1947, עם זאת, דעה פארטיאנית
זאת אין בה כדי להחליש כהואיות
את כל גודל תרומתו הספרותית
והלאומית של אלתרמן, כמאמר
פרס: "כל מה שהוא היה, וכל מה
שכתב, נהפך לניגון, שיש בו צליל
ליום חרישיים והתנגויות מרעישות,
הירואיקה ומארכי-אבל, שירת-עיש
ושירי-כללות, להני אגדות ופזמוני
יומיום".

על אינטנסיב דוד פרימן, המדען,
לא ידעתי, למדתי מפי פרס שהיה
אדם מעודן, מעין משי אלושי;
למדתי שהוא הניח דור של מדענים
בישראל, מעל כולם, למדתי שד
בשקפה, תוכנית ברגמן מ-1964,
היא תוכנית היסוד של מדינת ישראל
ראל בתחומי המחקר המדעיים.
מכאן עברו לנו לאיש אחר, שגם
עליו זאתו לא ידעתי: משה חביב,
איש רשפי מן המעולים ביותר, עליו
אומר פרס דבר די אופייני, מבחינה
פסיכולוגית: "הוא היה אדם שבנה
את עצמו, את השכלתו, את אופיו,
את המקוריות".

ואחרון: יונתן נתניאל. שוב לא
ידעתי שמלבד חילו בשדה הקרב,
צער זה היה איש השירה והפילוסוף
סופיה; באוניברסיטה, למד פילוסוף
סופיה. בצבא התנדב - ולשם הפך
גדבות לפקודיו נתן חום אנשי,
ובקרב הישרה קור-רוח, כאן מתבל
פרס את תיאורו בישי סגנון, נוסח:
במפקדים בגודו של יוני עיניו
במפות, כפי שאבותיהם למדו גם
ראי, ערב מיבצע אנטבה, והנה,
הסיא: "המרחק שבשש בין אנטבה
לירושלים קצר לפתע את המרחק
שמומן בין יונתן בנו של שאול
לבין יונתן בנו של בני-ציון".

כלום אחוז אני, גוססאלגיה?
כיום מניח לא: עוד מחלקים בקרבנו
מאת אלפים, ולאור-דווקא גימלאים,
שרוח ה"דיוקנאות" ששורטט פרס,
היא רוחם, עד עצם היום הזה. אינני
ידע מה קרה לנו, שידענו לנסוע
פרדסים וכרמים וצייפרי ועצי-נו,
אך לא ידענו לנסוע רוח - את רוח
תנועת-העבודה, מבילוי עד אחרון
הקיבוצים בימינו. טען שר מן הליכוד
בכנסת שביוזוני מילואדים: שקד
וכוב - ביוזוני בני-איים, ביוזוני
דו-המשך, ביוזוני את הקרב, או
לפחות, נחיים כבדים מהוכה, לכן
קראתי את ספרו של שמואל פרס
לא בלי מעט מילאנכוליה, על אטרא
שלא החזירה ליושנה.

דו אימרת הנביא, ששמוען פרס מבואה בספרו:
"לך עם האנשים שבעה דיוקנאות" (ראה מאי
ברנו מיום 23.3.79). תואמת היא את כל דיוקנאותיו,
מבין-גוריון ועד ליהונתן נתניאל, גיבור מביצע-אנטבה.
אימרה זו היא חקו החוצה בין אנשי-המחשבה לבין
אנשי-המחשבה, ואמיני כולנו חכמים, כולנו נבונים,
כולנו יודעים את התורה (האומנם?) חובת עלינו
לספר על יציאת הגולה, ותחילת הציונות העובדת.

הכול, לפי הציוני: דור לדור וביע
אומר, ברם, לדעתי, יש כאן כשלון
תמור: לא הורשנו את הידיעה, את
החוויה של הציונות העובדת, לבני
הדור, למלכודי בתי-הספר, לאמי
ציוני-התקשורת. חססנו בשעתנו ל-
תודעה יהודית, לא נטענו תודעה
ציונית-חלוצית. הבערות היא נחלת
בני-התשורת, הם יודעים יותר על
יהושע בן-נון, או עורא ונחמיה,
מאשר על משה הם, ליאו פרינסקי,
נחמן סירקין - ועד יצחק שדה,
הרי משום כך היה בן-גוריון, בערוב
יומו, רכון על שולחן כתיבתו, ב-
אומרו: "אני חייב לסיים את הכתיבה
שלי, הנער חייב לדעת את העליו
לות המופלאות המונחות ביסוד
מדינת ישראל. דיר חיסון הלך
ברגל לארץ-ישראל. מה הביא אותו
להליכה זאת? כיצד נרקם בלבו
החלום הגדול ליצור כפרים בארץ-
ישראל? מי יודע אם ליישוב לא
היה מתרסק יותר על עברי החלוצי;
מי יודע אם רבע מיליון יורדים לא
היו בשארים, לפחות בחלקם, בארץ-
האבות? מי יודע אם אחוז המשתר-
שים לא היה עולה בהרבה על אחוז
הנושרים בוונה, בין יוצאי-בריה"מ
- אילו חייבנו להמשיכה הציונית
ביותר דבקות וכוונת שיכנוע?

בעת הניכוח בכנסת על חחה
השלום עם מצרים, כאשר קם חייב
אחד לגרר בפצע, המחולל של
תנועת-העבודה, השיב לו שמוען
פרס: "אך אנחנו בנינו, לכך היתה
אחד משני הליכוד, במרוצת הווי
כוח: ביזבוטם מיליונים" דווקא
טענה חפלה זאת הייתה שורשים
בציוני, שלא רק שלא ידע את יוסף,
הוא גם לא ידע את שורת הכובים,
מזויתקין ועד ללוי אשכול, ואמנם,
ימים נשכחים, ימים מעמודי ספרו
של פרס, כאשר הוא מצויר את
דמותו של אשכול, באמרו: "הוא
בנה והיה מאתיב בבניה. הוא אהב
את הקרקע, את המים, את הסגורות.
הוא אהב את ההעות שבשטייה, ואת
העושים הנעושים". והוא מוסיף:
"הנף של אשכול היה נוף הוילי,
בראשיתו, מים והאדמה, העמק וההר
- והוויית-אדם ויצרת, החופכת
המובת-חזון צרטולאית למציאות של
מש".

גם זכרון הצייפרי יודע, מתחילים
משלו: כולם, זוכרים את אשכול
החסן, המשרן, הפוסח על הסני
סם: רק מצטים זוכרים את האיש
בעל הרצון החלוצי הנחרש, הנוצר
יש מאין, כיצד אומר פרס: "הוא
היה אשכול הקונסטרוקטיבי". קונס
סטרטיגיקים זה, הניקנה בעקשנות
בגבורה ובזעזע-אפיים, גמשך מרא
שית המאה ועד ל"מהפך". עתה

של הר בגליל-המתחמן ומשקופה על
הנוף המרהיב של הגברת ומסקי
הירדן, כל קרן שמש מעניקה צבע
אחר למימי הירדן, המתפתל בעמק,
לובש ופושט גוונים, מירוק ספתה
ועד צבע סוף מתגנדר, הנוף כולו
אמר אביב, רוח טובה לוטפה את
שדות התבואה בשפע שיכוליהם.
זהו נוף תנועת-העבודה, מחצר תל
חי, דרך פלוגות הפלמ"ח במשטרי
העמק, ועד לחומת ומגדל בני-הירדן,
שם, ליכוד לא ידע את השור
"שדות שבעמק", או, במרומי עגלה
עמוסת אלומות, והרי זהו החבל
הקארדינאלי בין מהמיכה לאומית
לבין מלל.
ההבדל הוא גם בנוף רוחני. מספר
פרס על ברל כצנלסון: "הוא טיפח
רציונות, גידל אנשים, הקים ספי
עלים... הוא השאיר אחריו דור של
משוררים, של סופרים, של מבלי-
ציסטים; אנשי מעשה, אנשי-הגנה,
מנהיגים לצתיד של מדינת ישראל".
הרי מהמאה זאת יכלה להיות שלר
זה באותה מידה לטבנקין, יצרי
חזן, יש אומרים: דור זה הלך ל-
עולמו - ואין זה לגמרי נכון, משום
שצמרת תנועת-העבודה, אף בימינו,
ידעה טעם מחרשה, לפחות בצעירותה,
זמן רב לפני שצננה ב"עסקנות"
כלשהי, ועתה, השוחח-נא עם אנשי
הליכוד: מי טיפה רעיונות? מי גידל

בשדה-עיון
אח
דן ברנר